

HALK KÜTÜPHANELERİMİZİN GELİŞMESİ KONUSUNDA DÜŞÜNCELER

Necmeddin SEFERCİOĞLU

Bundan önceki yazımızda [*] «Halk kütüphanelerimizin dertlerine temas etmiş ve bu kütüphanelerimizin gelişmesini köstekleyen başlıca âmilin maddî imkânsızlıklar olduğunu, Maarif Vekâleti bütçesi içinde «ummanda bir damla» olan kütüphaneler tahsisatının ihtiyacı karşılamaktan uzak bulunduğunu, bu sebeple de yeni malî kaynaklar aramak ve bulmak gerektiğini izaha çalışmıştık.

Kütüphanelerimizi yeni imkânlarla kavuşturacak tedbirler neler olabilir? Yazımız, bu sorunun karşılığını bulmaya çalışacaktır.

Böyle bir mesele karşısında kalınca yapılacak iş, kanaatımızca, halk kütüphaneleri meselelerini hal yoluna koymuş olan memleketlerin bu işi nasıl başardıklarını incelemek olmalıdır.

Bu memleketlerden birini, meselâ, kütüphanecilik sahasında ileri durumda olan Amerika'yı ele alalım:

Bilindiği üzere, Amerika Birleşik Devletleri federatif bir cumhuriyettir. Memleket, iç idaresi bakımından oldukça müstakil eyaletlere ayrılmıştır. Bu yüzden de, birçok âmme hizmetleri, bu arada kütüphanecilik mahallî bir hüviyet arzeder.

Bilhassa halk kütüphaneleri, tamamıyla halkın eseri olan, halk tarafından idare ve idame ettirilen birer «tesis» mahiyetindedirler. Bu kütüphanelerin idaresi, halk tarafından ve halkın içinden seçilen bir «mütevelliler meclisi» ne havale edilmiştir. Bu meclis, idaresine baktığı kütüphanenin umumî politikasını tayin ve bütçesini tanzim etmek mevkiindedir. Böyle bir yetkinin, bu kurula yüklieceği bazı vecibelerin bulunması tabiidir ve vardır. Bunlardan biri ve şüphesiz en önemlisi, kütüphanenin maddî kaynaklarını arayıp bulmak şeklinde ifade edilebilir.

[*] T. K. D. Bülteni, VIII c. I. Sayı, 34. sayfaya bakınız.

Devlet de, koyduğu kütüphanecilik vergi veya resimleri ile, bu kurulların işlerini kolaylaştırmakta, bütün eyalet halkının kütüphanenin hizmetlerinde pay sahibi olmasını sağlamaktadır.

Türkiye federatif bir bünyeye sahip bulunmadığına göre, Amerika'da muvaffak olmuş olan bu sistemin bizde de aynı kabulü düşünülemez. Ancak, bu sistem, aramakta olduğumuz faydalı bir sistemin bulunmasında yardımcı olabilir, bu araştırmamızda bize ışık tutabilir.

Yukarıdaki izahat göstermiştir ki, kütüphanelerin mahallileştirilmesi ile bazı yeni imkânlar temin edebilir; kütüphanenin zaten halk için olan hizmetlerine, halkın da bizzat iştiraki sağlanabilir.

Türkiye için bu konuda akla gelebilen ilk tedbir, ya halk kütüphanelerimizi yarı müstakil hale getirmek, ya da tamamiyle müstakil halk kurumları yapmak şeklinde kendini gösteriyor.

a) Halk kütüphanelerimizin yarı muhtar idareler şekline getirilmesi, onların vilâyet hususî idareleri ile ilgilendirilmeleri şeklinde olacaktır. Maarif ve Nafia hizmetlerinin ilgilendirildiği şekilde... Gerçekten, Maarif, Nafia ve Sağlık hizmetler, Vilâyet hususî idaresinden geniş ölçüde faydalanmaktadır. Kütüphanelerimizin de böyle bir imkândan faydalanmasını düşünmekten daha tabii bir şey olamaz.

Bu halde, kütüphanelerimizin esas bünyesinde fazlaca bir değişiklik olmayacak, belki, bir idare meclisi kurulması cihetine gidilecektir. Bu meclisin üyeleri, vilâyetin Maarif Müdürü, Hususî Muhasebe Müdürü ile Vilâyet Umumî Meclisi'nce seçilecek bir veya bir kaç kişiden müteşekkil olacak ve heyete Kütüphane Müdürü başkanlık edecektir.

Kütüphane Müdürü, eskiden olduğu gibi, Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğü tarafından tayin edilecek; kütüphanesinin, hizmet ve idare bakımından her türlü sorumluluğunu üzerinde taşıyacaktır.

Kütüphanenin İdare Meclisi, istişarî mahiyette bir heyettir ve daha çok kütüphanenin malî cephesiyle ilgilenir. Kütüphanenin malî imkânlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak yıllık bütçeyi tanzim eder. Kütüphanenin umumî politikasını da bu heyet çizebilir.

Bu heyetin, kütüphaneye yapılan masrafların yerinde olup olmadığını kontrol yetkisi de mevcuttur. Çünkü, Kütüphaneler Müdürlüğünün her yıl göndermekte olduğu tahsisata ilâveten, Vilâyet İdare-

sinin bütçesinden, hatta vilâyet dahilindeki bütün belediyelerle köylerin bütçesinden ayrılacak muayyen bir meblâğ da Kütüphanenin gelir kaynakları arasına girecektir. Böyle bir yardımda bulunmaya mecbur tutulan idarelerin, ya da onlar adına birinin hesaplar üzerinde inceleme yapmak, onları kontrol etmek imkânına sahip olmalarını tabii saymak gerekir. Esasen, böyle bir sistemir kurulması ile, Kütüphane Müdürü, kütüphanenin malî ve idarî bakımlardan ilgilendiği bütün makamlara aylık veya 3 aylık idarî ve malî raporlar vermek zorunda olacaktır.

Kütüphane idaresinin kütüphanecilik hizmetleri bakımından tefişi, Kütüphaneler Müdürlüğü tarafından vazifelendirilmiş Kütüphaneçilik tahsili yapmış «Kütüphane Müfettişleri» tarafından yapılacaktır.

Kütüphane Müdürü de, tezkiye vesair bakımlardan doğrudan doğruya Valiye bağlı bulunacaktır. Bu, kurulacak sistemin tabii bir neticesidir.

b) Halk kütüphanelerimizin tamamen muhtar hale getirilmesi ise, Kütüphane Müdürlüğünün idarî ve malî himayesi ile kurulacak mahallî dernekler vasıtasıyla mümkün olabilecektir.

Böylece bir mahallî idareye, hâlen Ankara, İstanbul ve İzmir vilâyetlerimizde faaliyet gösteren Halk Sandıkları misal olarak gösterilebilir. Bu teşekküller, doğrudan doğruya halk tarafından ve halkın sermayesi ile kurulmuş birer mahallî bankadırlar. Bu sandıkların, ortakları taafından seçilmiş birer «İdare Meclisi» vardır. Bu hüviyetleriyle, Halk Sandıkları hiçbir yere bağlı olmıyan, müstakil ticarî müesseseler olmak vasfını kazanıyorlar. Fakat, bunları diğer bankalardan ayıran bir hususiyetleri vardır: Halk Sandıklarının Müdürlerini tayin etmek yetkisi, Türkiye Halk Bankası Umum Müdürlüğüne aittir. Böylece, sermaye ve imkânları mahdud olan bu teşekküller, bir devlet teşekkülünün kefalet ve himayesine verilmiştir. Bu şekilde bir kefalet ve himayenin tabii neticesi olarak ta, Türkiye Halk Bankası, Halk Sandıklarının her türlü muamelâtını teftiş ve kontrol etmek yetkisini elinde bulundurmaktadır. Halk Sandıkları, bu hüviyetleriyle, halkla devletin işbirliğinden doğmuş millî birer müessese olmaktadırlar.

Bu Halk Sandıklarının sistemini, halk kütüphanelerimize de tatbik etmek mümkündür, kanaatındayız. Bu iş, yeni kurulmuş olan Halk Eğitimi Umum Müdürlüğünün himayesinde kurulması düşünülen **Halk**

Eğitim Merkezleri vasıtasıyla başarılabılır. Bu teşekküller tarafından kurulacak veya bunlar emrine verilecek olan kütüphanelerin müdürlerini ve mütehasşıs elemanlarını yine Kütüphaneler Müdürlüğü tayin ve teftiş edecektir. Kütüphanenin İdare Meclisini de Halk Eğitim Merkezi'nce kütüphane komitesine seçilen üyeler teşkil edecektir.

Kütüphanenin müdürü ve mütehasşıs elemanları, aylıklarını eskiden olduğu gibi yine, Kütüphaneler Müdürlüğü bütçesinden alacaklardır. Çünkü yurdumuzdaki hususî teşekküller, henüz memurların hayatını ve istikballerini sigorta ve emniyet altına alabilecek bir seviyeye yükselememişlerdir. Bu konuda devletin himayesi zaruridir.

Kütüphane bütçesinin gelir kaynaklarını, Kütüphaneler Müdürlüğünün, evvelce gönderdiği mutad tahsisata karşılık kütüphane idaresine yapacağı bağış, mahallî idarelerin kütüphane için ayıracakları (ayır-maya mecbur tutulacakları) tahsisat, halktan toplanacak yardımlar teşkil edecektir.

Burada bir hususa dikkati çekmek isteriz: Bütün bu izahatımız sırasında yalnızca Vilâyet merkezlerindeki kütüphanelerden bahsetmişiz gibi bir zehab uyanmış olabilir. Halbuki, biz, vilâyet dahilindeki kütüphaneleri bir kül olarak mütalâa ettik. Teklifimizde, bir vilâyet dahilindeki bütün kütüphanelerin tek elden idare edilmesi esası kabul edilmiştir. Hepsi de Merkez kütüphaneye bağlı olacaktır. Diğer kütüphaneler, iare kütüphaneleri olarak faaliyet göstereceklerdir. Bu suretle bölge kütüphaneleri sistemine gidilmiş olacaktır.

Bu yazdıklarımızdan elde edilebilecek faydalar, öyle tahmin ediyoruz ki, çok olacaktır.

1 — Kütüphaneler Müdürlüğü, merkeziyetçi idarenin kendisine yüklediği birçok külfetlerden ve lüzumsuz meşgalelerden kurtulacak ve Türk kütüphaneciliğinin gelişmesi için yapılması gerekli program ve plânlarla uğraşabilmek için daha çok zamana ve imkâna kavuşacaktır.

2 — Kütüphaneler de, faaliyet gösterdikleri muhitin şartlarına uymak, o çevreye daha fazla hizmet edebilmek hususunda daha geniş imkânlarla sahip olabileceklerdir. Hâlen mevcut ve bir bakıma olması zarurî idarî takyitler, bu müesseselerin çevreye intibakını güçleştirmekte, o çevrenin malı olması gereken halk kütüphanelerini klâsik bir devlet dairesi hüviyetinde göstermektedir. Böyle bir görünüşün ortadan kalması bile kütüphaneciliğimizin geleceği bakımından önemlidir.

3— Ayrıca, çeşitli mahallî kaynaklardan temin edilecek olan mali imkânlar da halk kütüphanelerinin daha iyi hizmet edebilir hale gelmesini sağlayacaklardır. Halk kütüphanelerine mahallî bir hüviyet verildiği zaman, halk ta bu müesseselere yardım mecburiyetini duyacaktır. Şimdi böyle bir yardım yapılmıyorsa, bu, halkın içtimâî yardımlardan kaçındığına delil sayılmamalıdır. Çünkü, devlete bağlı müesseselere yardım şeklinde bir teamül, memleketimizde mevcut değildir.

Halk kütüphaneciliğimizin gelişmesi konusundaki düşüncelerimizi, dilimizin döndüğü kadar izaha çalıştık. Bu satırları yazan, fikirlerinin mutlaka doğru ve kabili tatbik olduğu iddiasında değildir. Bu satırlar, Türk halk kütüphaneciliğinin gelişmesini candan isteyen ve gelecek nesillerin yetişmesinde bu müesseselerin büyük ve şerefli rolleri olacağına inanan bir insanın samimî düşünceleri olmaktan başka bir hususiyet taşıyor.

Hattâ yanlış da olsa, fikirlemizin meslektaşlarımıza izahında fayda mülâhaza ettik. Türk kütüphaneciliğinin dertlerine, ancak bu şekildeki doğru veya yanlış fikirlerin sentezi ile çare bulacağız. Gönül arzu eder ki, bu konuda söz sahibi değerli kütüphanecilerimiz de bu meseleler üzerine eğilsinler, bu konudaki fikirlerini, değerli mütalâalarını açıklasınlar ve yurdumuz için en faydalı halk kütüphaneleri sistemi bulunup tatbik mevkiine konulsun.

Yazımız, bu şekildeki bir çalışmaya vesile olabilirse hedefine ulaşmış olacaktır.